

<https://doi.org/10.36007/5062.2024.181>

AZ ÓVODAPEDAGÓGUSOK FELKÉSZÜLTSEGE ÉS KREATÍV GYAKORLATA, AZ ÉNEK-ZENEI NEVELÉS GYAKORLATÁNAK SZEMSZÖGÉBŐL

József RÉVÉSZ¹

ABSTRACT

THE PREPARATION AND CREATIVE PRACTICE OF PRE-SCHOOL TEACHERS, FROM THE PERSPECTIVE OF THE PRACTICE OF SINGING AND MUSIC EDUCATION

During almost a century and a half of music education in kindergartens, a number of approaches and ideas have been developed in response to social challenges, which can be seen as a process. The foundations of music education in kindergartens today were laid down by Katalin Forrai (1974) on the basis of Zoltán Kodály's instructions, one of the most important paradigms of which is that Hungarian folk songs, children's songs and roundelays provide the musical basis. The guiding principle in defining the research objective was that creativity is an essential and indispensable skill in everyday life. As a musician and a teacher and educator actively involved in music education, I see an elementary link between arts education and the development of creative skills. My sensitivity to the topic is heightened by the fact that no complex, large-scale national study has yet been conducted on the relationship between creativity and music education. My investigation therefore included a national sample of pre-school teachers to explore the general practice of music education in pre-school, knowledge of alternative music education methods, music listening habits and attitudes towards music education and creativity education. With the help of my results, it was possible to draw a picture of the situation of singing and music education in Hungarian kindergartens today, the methods and trends used, and thus it was also possible to formulate recommendations.

KEYWORDS

pre-school music education, creativity development, emotional creativity, complex artistic development, Forrai methodology

BEVEZETŐ

Óvodai zenei nevelésünk mintegy másfél évszázada alatt számos szemlélet, elképzelés valósult meg, mintegy válaszként a társadalmi kihívásokra, melyet egy folyamatként is szemlélhetünk. Az óvodákban napjainkban folyó zenei nevelés alapjait Kodály Zoltán útmutatásai alapján Forrai Katalin (1974) fektette le, melynek egyik legfontosabb paradigmája: a magyar népdalok, gyermekdalok és körjátékok szolgáltatják a zenei alapot. A kutatási cél meghatározása során alapelveként az vezérelt, hogy a kreativitás a mindennapi életben rendkívül fontos, nélkülözhetetlen képesség. Zeneművészként, valamint zenei neveléssel aktívan foglalkozó oktatóként és pedagógusként elemi kapcsolatot látok a művészeti nevelés, valamint a kreatív

¹ Révész József tanársegéd, gordonkaművész Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar, revesz.jozsef@uni-sopron.hu

képességek fejlesztési lehetőségei között. A téma iránti érzékenységet fokozza, hogy a kreativitás és a zenei nevelés összefüggéseiben komplex, nagyobb mintát összefogó országos kutatást még nem végeztek. Vizsgálódásom ezért kiterjedt egy, az óvodapedagógusok körében végzett országos mintavételre, melynek célja az óvodai zenei nevelés általános gyakorlatának, az alternatív zenepedagógiai módszerekkel kapcsolatos ismeretek, a zenehallgatási szokások, valamint a zenei nevelés és a kreativitás oktatási attitűdjeinek a feltérképezése volt. Eredményeim segítségével lehetővé vált egy helyzetkép felvázolása, a mai magyar óvodai ének-zenei nevelés helyzetéről, az alkalmazott módszerekről, tendenciákról, így lehetőség nyílt ajánlások megfogalmazására is.

AZ ÓVODAI ZENEI NEVELÉS ALAPKÖVEI

A mai modern értelemben vett óvodai oktatás kialakulásához hosszú és meglehetősen összetett társadalmi és gazdasági változások vezettek, hiszen ezek a folyamatok jelentős befolyást gyakoroltak a gyermekkor megítélésre, arra a szerepre, amit a nevelés betölt, valamint arra a kérdésre, hogy az intézményesített óvodai nevelés milyen pedagógiai elvárások mentén kell, hogy működjön (Kissné, 2018). Az 1828-ban alapított első magyar óvodától több mint egy évszázad telt el addig, míg az 1940-es években végre megvalósult az a ma már természetes követelmény, hogy a magyar gyermeknek ne csak az anyanyelve, de a zenei anyanyelve is magyar legyen. A kicsinyek zenei nevelése Kodály útmutatása alapján vált közérdekű tudományos feladattá (Sándor-Forrai, 1964). Ennek folytatásaként jelent meg 1951-ben az „Óvodai énektanítás” című módszertani kézikönyv, Barát Istvánné, Forrai Katalin és Oláh Zsuzsanna munkájaként. Forrai Katalin a későbbiekben, mintegy összegzésként adta ki 1974-ben az „Ének az óvodában” című terjedelmes munkáját.

A Kodály által képviselt zenepedagógiai koncepció az 1920-as években megjelenő, illetve már ekkorra kiforrott zenepedagógiai koncepciókhoz hasonlóan (Émile Jaques-Dalcroze és Fritz Jöde) egyfajta reform-zenepedagógiaként értelmezhető, és nemcsak a reformpedagógiai mozgalomhoz, de azon belül a századelőn különösen elterjedt művészpédagógiai irányzatokhoz is kapcsolható.

Úgy vélem, hogy szükség van a Kodályi reformok alapján kidolgozott zeneoktatási gyakorlat újraértelmezésére. Ezt arra alapozom, hogy bár Kodály nemzetnevelő koncepciójának egyik legfontosabb alaptétele a zenével való teljes embernevelés gondolata, egyre inkább azzal kell szembesülnünk, hogy a mai oktatáspolitikai csaknem zene nélkül képzel el az ifjúság nevelését. A közoktatásban megvalósuló csökkenő óraszámoknak köszönhetően napjainkban már teljes generációk nőnek fel úgy, hogy csak töredékes és igencsak hiányos ismereteket kapnak a zene területén, és ennek „köszönhetően” nem alakul ki egészséges viszonyuk a zenével, így azt felnőttkorukban sem értelmezni, sem értékelni nem tudják igazán.

Azonban kifejezetten napjaink óvodai ének-zenei nevelésére fókuszálva, ha a Kodály-módszert reformpedagógiaként értelmezzük, adódik a lehetőség annak tovább-gondolására, fejlesztésére, a mai megváltozott társadalmi viszonyokhoz alkalmazkodó alkalmazási lehetőségeinek a kidolgozására. Fontos azonban, hogy reális képet tudjunk alkotni arról, hogy a magyarországi óvodákban jelenleg milyen tendenciák figyelhetők meg az ének-zenei nevelés területén. Az alkalmazott módszertan milyen változásokon esett át az elmúlt évtizedekben? Mennyiben módosult az eredeti elképzelésekhez képest a zenei nevelés? Az általános gyakorlat mennyiben segíti elő a kreativitás fejlesztését?

A KUTATÁS MÓDSZERTANA

Kutatásomat három fő kérdéscsoport köré építettem fel:

- Milyen, az óvodai ének-zenei nevelés szereplőinek kreatív gyakorlata?
- A pedagógusok gyakorlatában a zenei nevelés csomópontjai, kooperatív tanulásszervezési technikák, a 19-20. század fordulóján kibontakozó reformpedagógiai mozgalomban elterjedt ének-zenei módszertani megoldások megjelenése.
- Milyen kapcsolat mutatható ki az óvodai mindennapok és a felsőoktatásban elsajátított technikák között és ezekben a kreativitás és annak fejlesztése mekkora szerepet kap?

Mivel vizsgálódásom a pedagógiai valóságból indult ki, kutatásom egyfajta állapotfelmérésnek feleltethető meg. A kutatási cél eléréséhez kérdőíves vizsgálatot végeztem gyakorló óvodapedagógusok körében. A vizsgálat célja az óvodai zenei nevelés általános gyakorlatának, az alternatív zenepedagógiai módszerekkel kapcsolatos ismereteknek, a zenehallgatási szokásoknak (különös tekintettel a klasszikus zenére), valamint a zenei nevelés és a kreativitás oktatási attitűdjeinek a feltérképezése volt. A kérdőívet (Google Docs) online lehetett kitölteni.²

A kérdések egymásra épülését kérdéscsoportok biztosították, összesen 26 kérdést tartalmaztak. Az első 8 kérdés a válaszadók alapadataira, háttérváltozóira vonatkozott. Ezt követően 3 kérdés vonatkozott a válaszadók zenei képzettségével, zenei neveléssel kapcsolatos (továbbképzés, kiegészítő zenei tanulmányok, specializáció) háttérváltozóira. A következő 9 kérdés az óvodai zenei nevelés általános gyakorlatát hivatott feltérképezni. A zárórész 5 kérdése pedig a válaszadók felsőoktatásban szerzett tapasztalatait térképezte fel. A kérdőívet 1 befejező kérdés zárta. A kérdőívet összesen 204-en töltötték ki (N=204).

EREDMÉNYEK

Demográfiai adatok

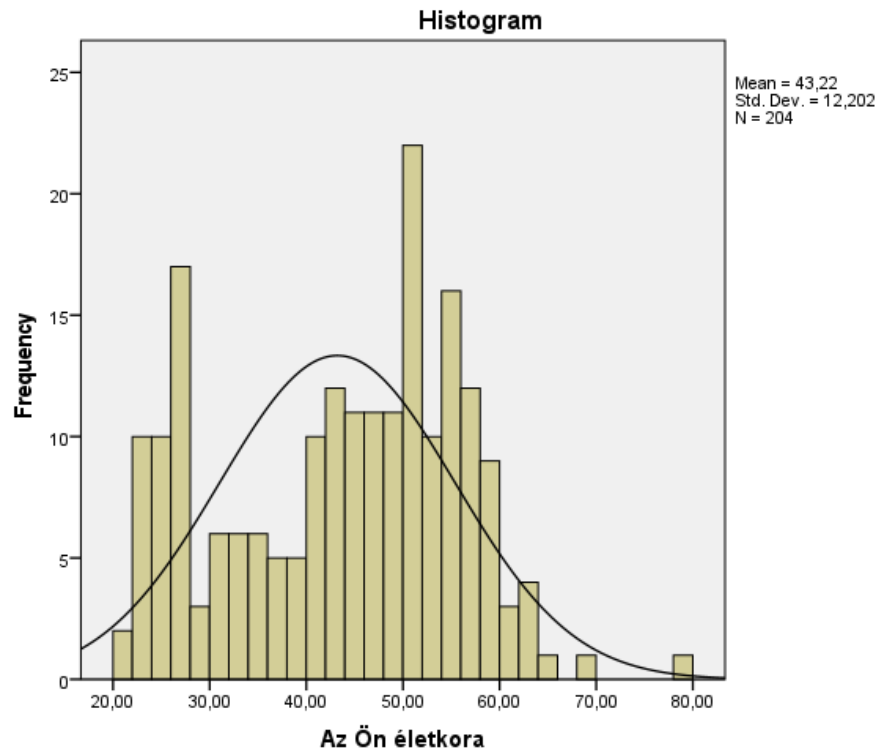
A válaszadók 98%-a nő (200), míg 2%-a (4) férfi volt.

A válaszadók életkora:

A válaszadók életkora igen tág keretek között mozgott. A legidősebb 78, a legfiatalabb 21 éves volt a válaszadáskor. A válaszadók közül legtöbben (61 fő) a 41 és 50 év közötti korosztályba tartoztak, ugyanakkor **a válaszadók átlag életkora 43,22 év volt.**

² A kitöltésre az alábbi linken volt lehetőség:

docs.google.com/forms/d/1u_IJLOvMq6v8P-4UzQVkoflb65xExw-zUruXzm516ow/edit

1. ábra: A válaszadók életkor szerinti elosztása
Forrás: SPSS

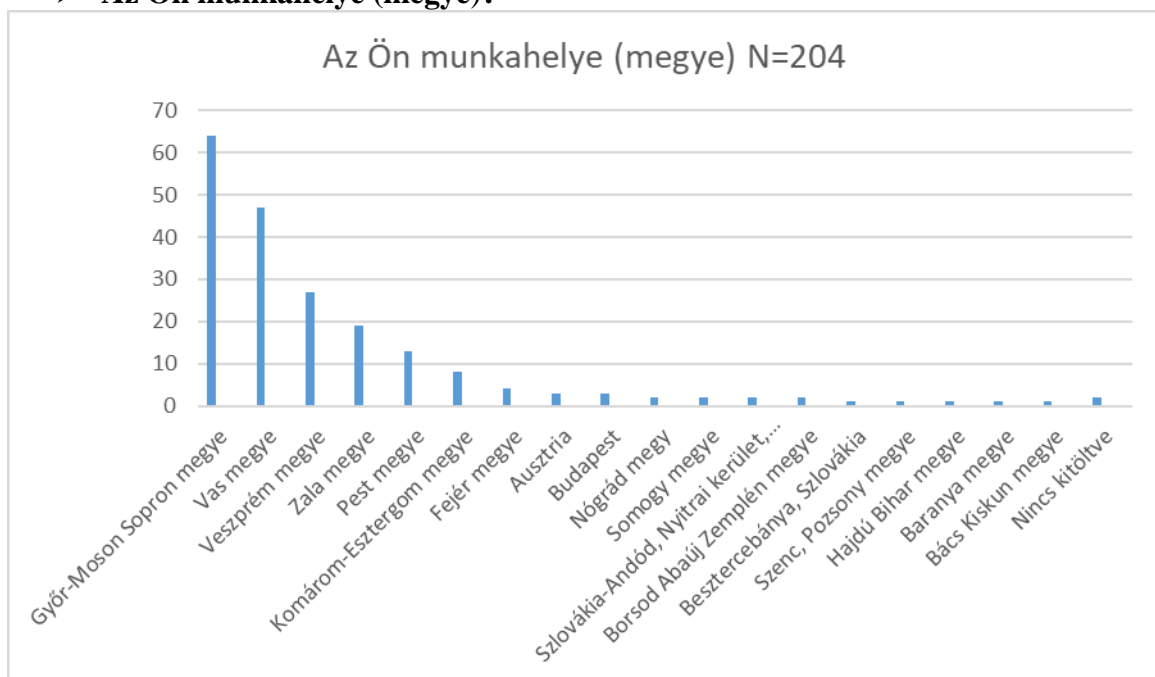
➤ **Melyik felsőoktatási intézményben szerezte Ön az óvodapedagógusi diplomáját?**

A válaszadók az ország 11 egyetemén szereztek óvodapedagógus diplomájukat, ezek közül legnagyobb számban (148 fő) a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Karán vagy annak jogelődjén szerzett diplomát, 3 esetben a válaszadók egy külföldi oktatási intézményt, a Selye János Egyetemet (Komarno, Szlovákia) jelölték meg.

2. ábra: Melyik felsőoktatási intézményben szerezte Ön az óvodapedagógusi diplomáját?
Forrás: Google Docs

➤ **Az Ön munkahelye (megye)?**

3. ábra: Az Ön munkahelye (megye)
Forrás: Google Docs

➤ **Az Ön munkahelyének településtípusa?**

A válaszadók 45,6% (93 fő) városban, 18,6% (38 fő) megyeszékhelyen, 16,7% (34 fő) falun, 13,2% községben, 5,9% (12 fő) a fővárosban dolgozik

➤ **Hány éve dolgozik óvodapedagógusként?**

A válaszadók 43,1% (88 fő) több mint 20 éve, 28,9% (59 fő) 1-5 éve, 15,2% (31 fő) 5-10 éve, 10,8% (22 fő) 15-20 éve, 2,9% (6 fő) nyugdíjasként dolgozik.

➤ **Hány óvodai csoport működik az óvodában (tagóvodában), ahol Ön dolgozik?**

A válaszokból megállapítható, hogy a megkérdezettek legnagyobb számban olyan óvodában dolgoznak, ahol 4 (19,11 %), 6 (15,68%), illetve 2 (14,20%) csoport van.

➤ **Mennyi jelenleg az óvodában az átlagos csoportlétszám?**

A csoportlétszám nagy változatosságot mutat, de a leggyakrabban előforduló átlagos létszám 20-25 fő (51%), ezt követi a 25 feletti átlagos csoportlétszám ((31.)). A bevezető kérdésekre és a kapott eredményeket összegezve a válaszadók (N=204) életkora 26 év volt, akik az ország 13 vármegyéjéből adtak válaszokat. Jellemzően városokból, de arányos számban községekben és falvakból is kitöltötték a kérdőívet. A válaszadók nagy arányban tapasztalt és gyakorlott óvodapedagógusok, hiszen 43.1%-ban több mint 20 éve gyakorolják hivatásukat, de mind a rövidebb, mind a már hosszabb ideje óvodapedagógusként tevékenykedők megtalálhatók a válaszadók között.

1. Kérdéskör. Az óvodapedagógusok zenei neveléssel kapcsolatos kiegészítő tanulmányai

➤ **Van-e valamilyen zenei képzettsége?**

Nincs: 60,3% (123 fő), zeneiskola: 34,3% (70 fő), zeneművészeti szakközépiskola: 2% (4 fő), zeneművészeti egyetem: 1% (2 fő), egyéb: 6,4% (13 fő).

Az egyéb válaszok során: tanfolyamok, óvónői szakközépiskola+ főiskola, zeneterapeuta, zongora különórák, ének-zene érettségi, citera/zongora magánúton, néptánc, autodidakta gitár, koragyermekkorai zenepedagógus, magánénekes OKJ, hobbi szinten nőikar alapítótag, általános iskola zenei tagozat, gitár magántanárnál, énekkar, színekítés zenetanítás.

➤ **Végzett-e az óvodapedagógusi tanulmányai alatt valamilyen zenei nevelés specializációt, szakirányt? Ha igen, kérem, nevezze meg, hogy milyent?**

A válaszadók 93,6% (191) semmilyen zenei nevelés specializációt, szakirányt nem végzett, csak 6,4% (13) rendelkezik efféle képzettséggel.

A specializációt/ szakirányt végzett óvodapedagógusok válaszai: Kreatív zenei nevelés akkreditált tanfolyam, Kokas Klára zenei tanfolyam, egyházzene, kreatív zenei gyakorlatok, zenetertápi Magyar néphagyományokhoz kapcsolódó népi dalosjátékok, mondókák, zenedráma, koragyermekkorai zenepedagógus képzés NYME 2012, kántorképző, citera fakultáció, hagyományápolás zenei eszközökkel fakultáció.

➤ **Részt vett-e valamilyen zenei neveléssel kapcsolatos továbbképzésen?**

A válaszadók 56,4% (115 fő) nem vett részt zenei neveléssel kapcsolatos továbbképzésen, míg a válaszadók 43,6% (89 fő) igennel válaszolt a kérdésre. Ezek közül azonban 36 fő jelölt meg olyan továbbképzést, amely nem tartozik szorosan az óvodai ének-zenei neveléshez. (20 fő: Így tedd rá, 16 fő: néptánc) Így a zenei neveléssel kapcsolatos továbbképzésen részt vett óvodapedagógusok száma és aránya a válaszadók körében 38.72% (79 fő). Azon válaszadók száma, akik akkreditált ének-zenei nevelés továbbképzésen vettek részt: 3.43% (7 fő)

Az első kérdéskör volt hivatott felmérni, hogy az óvodapedagógusok milyen zenei neveléssel kapcsolatos kiegészítő tanulmányokat folytattak. A válaszokból kitűnik, hogy általában elismert zenei képzettséggel a vizsgálatba bevont személyek, óvodapedagógusok 37.3% rendelkezik, 6.4% egyéb végzettséget jelölt meg. Ugyanakkor a válaszadók 60.3%-a

semmilyen zenei végzettséggel nem rendelkezik. További kérdés vonatkozott arra, hogy óvodapedagógusi tanulmányaik alatt a gyakorló pedagógusok végeztek-e zenei nevelés specializációt, szakirányt. A válaszadók 93.6% semmilyen efféle végzettséggel, kiegészítő tanulmánnyal nem rendelkezik.

Az óvodapedagógusi diploma megszerzését követően elvégzett zenei irányultságú továbbképzések számaránya is hasonló mintázatot mutat. A válaszadók 61.58%-a nem vett részt zenei továbbképzésen, csak 38.72% (79 fő) részesült ilyen képzésben. Az akkreditált továbbképzésen részt vevő óvodapedagógusok aránya pedig csak 3.43% (7 fő). **Ez felveti annak a szükségességét, hogy az óvodai nevelés területének egy igen fontos szegmensében azon pedagógusok számára, akik igényelnék és szükségesnek látnák az óvodai ének-zenei nevelés módszertanában és gyakorlatában való elmélyülést, a magyarországi képzőhelyeken akkreditált képzési, valamint továbbképzési lehetőséget kellene biztosítani.**

2. Kérdéskör. Az óvodai zenei nevelés általános gyakorlata.

➤ Hallott-e már a következő zenei nevelési koncepciókról?

Forrai Katalin: igen: 192, nem: 12

Kodály Zoltán: igen: 188, nem: 16

➤ Ön szerint van-e különbség köztük? Ha igen miért?

Nem tudom megítélni: 48% (98), Igen van: 31,9% (65), Nincs: 20,1% (41)

➤ Ha igen miért?

A két nevelési koncepció közötti különbséggel kapcsolatos véleményüket a kitöltők közül 47 fő fejtette ki. A válaszok lényegét a következőképpen lehet összefoglalni:

- Forrai Katalin módszere Kodály Zoltánéra épül, azt a gyakorlatban alkalmazza.
- A néphagyományok ápolása előtérbe kerül.
- Kodály mára elavult.
- Kodály tágabb értelemben gondolkozott, Forrai az óvodás korosztályra szűkítve.
- Mindkettőnél fontos a zene szeretete, de Kodály „professzionálisabb”.
- Nem tudom megítélni.
- Forrai módszere tulajdonképpen Kodály-módszer, de Forrai a gyerekdalokat az akkori párt utasítására megváltoztatta, lerövidítette.

➤ Hallott-e már a zenei nevelésben más, alternatív lehetőségekről? Ha igen melyikről? Kokas Klára, Carl Orff, Émile Jaques Dalcroze, egyéb

172 válasz érkezett. Kokas Klára: 157 (91,3%), Carl Orff: 69 (40,1%), Émile Jaques Dalcroze: 16 (9,3%), Egyéb: 13 (7,6%)

Ha az egyéb opciót választotta: 12 válasz. Így tedd rá: 5, Színes kotta: 2, Kovács módszer: 1, Ringató: 1, Spontán, jó sokat éneklő óvónő: 1

➤ Az óvodai zenei nevelési gyakorlatban Ön hogyan valósítja meg a zenei nevelést? (mikor, milyen gyakorisággal, hogyan, milyen módszerekkel)

A válaszokból (N=204) a kérdés feltevésének alapján több adatot is nyertem. Egyrészt kvantitatív adatokat (a zenei nevelés foglalkozások gyakorisága), másrészt kvalitatív adatokat (alkalmazott módszertanok).

- Milyen gyakorisággal valósítja meg a zenei nevelést?

1. táblázat

Milyen gyakorisággal valósítja meg a zenei nevelést?

Mikor, milyen gyakorisággal	fő	százalékérték
Minden nap	93	45,58
Hetente egyszer	84	41,17

Hetente kétszer	20	9,80
Hetente háromszor	3	1,47
Alkalmanként	2	0,98
Nem tart foglalkozást	1	0,49
Nincs válasz	1	0,49

Forrás: Saját szerkesztés

• *Milyen módszereket alkalmaz?*

A válaszadók lehetőséget kaptak véleményüket hosszabban kifejezni. A vélemények, nézetek, módszerek között más és más szempont állt a középpontban. Ezeket az összevetést követően csoportokba rendeztem olyan módon, hogy a kutatási kérdésekre választ kapjak. Mivel ebben az esetben szabad, szöveges válaszra volt lehetőség, a kérdőív válaszadói azt hangsúlyozták, amit a maguk szempontjából a legfontosabb elemnek tartottak saját óvodai zenei nevelésük gyakorlatának szemszögéből. A csoportosítás szempontjai a mozgásos tevékenységek beépítése, népi játékok/körjátékok alkalmazása, zenehallgatás, improvizatív jelleg, tervezett foglalkozás, hangszerhasználat voltak. A válaszadók közül legtöbben (87 fő) azt emelték ki, hogy a tervezett foglalkozásokra hangsúlyt fektetnek. Az ének-zenei foglalkozások menetében a válaszadók jó része (46 fő) emelte ki az improvizatív jelleg fontosságát. Több alkalommal tértek ki a válaszadók (42 fő) arra is, hogy a népi játékok/körjátékok az óvodai zenei nevelés fontos részét képezik. Ugyanakkor az alkalmazott módszerek tekintetében a zenehallgatás (21 fő), a hangszerhasználat, (21 fő) valamint mozgásos tevékenységek (14 fő) fontossága és prioritása már arányaiban jóval kevesebb hangsúlyt kapott.

➤ **Milyen főbb célokat tart fontosnak az óvodai zenei nevelésben?**

A válaszadók ebben az esetben is lehetőséget kaptak arra, hogy véleményüket hosszabban és részletesebben ismertessék. 203 személy adott választ. Ezeket olyan módon vettem össze, hogy a válaszokból a kutatási kérdések megválaszolásához releváns adatokat kapjak. A kapott válaszok gyakran összetettek voltak, egy-egy válasz több fontos célt is megjelölt elérendő célnak. Ezért a besorolásoknál minden megnevezett elérendő cél külön került be az adott csoportba (N=460).

1. csoport: Az ének-zenei neveléssel kapcsolatos képesség- és készségfejlesztés. Tiszta énekhang, ritmusérzék fejlesztése, hallásfejlesztés, zenei fogalompárok ismerete, minél több dal megtanítása.
2. csoport: A zene érzelmi hatásainak fontossága, zenei ízlés fejlesztése, élményújítás, igényesség, örömforrás/örömnnyújtás, érzelmi intelligencia fejlesztése.
3. csoport: A zene és az éneklés szeretete, zenei érdeklődés felkeltése.
4. csoport: Néphagyomány ápolása, népdalok, gyermekdalok, mondókák, körjátékok.
5. csoport: Zenehallgatóvá nevelés, zenehallgatás, hangszerek megismertetése, változatos zenei stílusok megismertetése.
6. csoport: Kreativitás és a személyiség fejlesztése, improvizáció.

A 203 adatközlőnél a válaszokat összegezve megállapítható, hogy az 1. csoportba tartozó zenei nevelési célok messze kiemelkedő prioritást élveznek a válaszadó óvodapedagógusok ének-zenei nevelés gyakorlatában, hiszen 173 alkalommal nevezték meg elérendő célnak. Kiemelkedő még a 3. csoport, hiszen a válaszadók közül 116 fő jelölte meg ezen célok valamelyikét.

- Az ének-zenei neveléssel kapcsolatos képesség- és készségfejlesztés: 173 jelölés, (85,22%)
- A zene és az éneklés szeretete, zenei érdeklődés felkeltése: 116 jelölés, (57,14%)

Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy a kutatás szempontjából kiemelkedően fontos „Kreativitás és a személyiség fejlesztése, önállóságra nevelés, improvizáció” témakör és fejlesztési csoport csak 23 jelölést (11,33%) kapott.

A pontos válaszok számát és százalékos arányát a 6. számú táblázat ismerteti. (melléklet)
Mivel ez a kérdés és az azokra adott válaszok kutatásom szempontjából kiemelkedően fontosak, szükségesnek véltem, hogy a megjelölt prioritásokat, fejlesztési célokat, valamint a kreativitást célzó válaszokat mélyebben vizsgáljam, az elemzés területét pedig csökkentsem. A felállított kategóriák/csoportok ugyanis gyűjtőfogalomként szerepeltek, ezért fontosnak találtam, hogy, ezeket szétbontva, az egyes fejlesztési célokat külön-külön vizsgáljam meg.

2. táblázat

Az ének-zenei neveléssel kapcsolatos képesség- és készségfejlesztés. (N=203)

Nevelési cél	fő	százalékérték
Zenei képességek fejlesztése	26	12,80%
Tiszta énekhang	41	20,19%
Ritmusérzék fejlesztése	66	32,51%
Hallásfejlesztés	30	14,77%
Zenei fogalompárok ismerete	7	3,44%
Minél több dal megtanítása	3	1,47

Forrás: Saját szerkesztés

3. táblázat

A zene és az éneklés szeretete, zenei érdeklődés felkeltése.

Nevelési cél	fő	százalékérték
A zene szeretete	64	32,52%
Az éneklés szeretete	32	15,76%
Zenei érdeklődés felkeltése	20	9,5%

Forrás: Saját szerkesztés

4. táblázat

Kreativitás és a személyiség fejlesztése, önállóságra nevelés, improvizáció.

Nevelési cél	fő	százalékérték
Kreativitás	12	5,91%
Személyiségfejlesztés	10	4,92%
Improvizáció	1	0,49%

Forrás: Saját szerkesztés

➤ **Véleménye szerint mik a zenei nevelés súlypontjai az óvodában?**

Likert skálán volt lehetőség a kérdéseket megválaszolni.

1 = Egyáltalán nem fontos egy 3-7 éves gyermeknek.

4 = Nagyon fontos egy 3-7 éves gyermek számára.

- Minél több gyermekdal és népdal megtanulása.
- Minél több körjáték megtanulása, a pedagógus által közvetített szabályokkal.
- Tiszta éneklési képesség.
- A zenei fogalompárok ismerete.
- Egyenletes lüktetés ismerete.
- Ritmusok ismerete és visszatapsolása.
- Körjátékok játssza saját maguk által kitalált szabályok alapján.

- Művészeti ágak összekapcsolása a zenei nevelésben (zene-rajz-szabad mozgás).
- Egyéni, saját dallamok kitalálása.
- Egyéni, saját ritmusvariációk kitalálása.
- Közös improvizációk (ének, rajz, szabad mozgás).
- A FLOW élmény elérése.
- Zenehallgatás az óvodapedagógus előadásában.
- Zenehallgatás felvételtől, IKT eszközök segítségével.
- A magyar és rokon népek népzenei kincsének megismertetése.
- Klasszikus zeneművek és zenei részletek megismertetése.

A válaszokból árnyaltabb, ugyanakkor pontosabban körülírható kép rajzolódik ki, az óvodai ének-zenei nevelés súlypontjairól, arról, hogy az óvodapedagógusok mit tartanak fontosnak a zenei nevelésben.

A kapott adatokból pontosabban lehet következtetni azokra a fejlesztési/nevelési súlypontokra, melyet az óvodai ének-zenei nevelés során fontos célnak és kiemelt feladatnak tekintenek az óvodapedagógusok. Ezek közül azokat emeltem ki, melyek 50% fölötti jelölést kaptak, vagy a kutatási téma szempontjából fontosnak minősülnek. Ezek a kreativitással összefüggésbe hozható nevelési/fejlesztési célok. (Művészeti ágak összekapcsolása a zenei nevelésben; Egyéni, saját dallamok kitalálása; Egyéni, saját ritmusvariációk kitalálása; Közös improvizációk)

5. táblázat

Súlypontok a nevelésben

Súlypontok a nevelésben	Gyakoriság (fő)	Relatív gyakoriság (%)
Mínél több gyermekdal és népdal megtanulása	104	50,98
Egyenletes lüktetés ismerete	147	72,05
Ritmusok ismerete és visszatapsolása	111	54,41
Művészeti ágak összekapcsolása a zenei nevelésben	126	61,76
Egyéni, saját dallamok kitalálása	88	43,13
Egyéni, saját ritmusvariációk kitalálása	85	41,66
Közös improvizációk	100	49,01
Klasszikus zeneművek és zenei részletek megismertetése	71	34,80

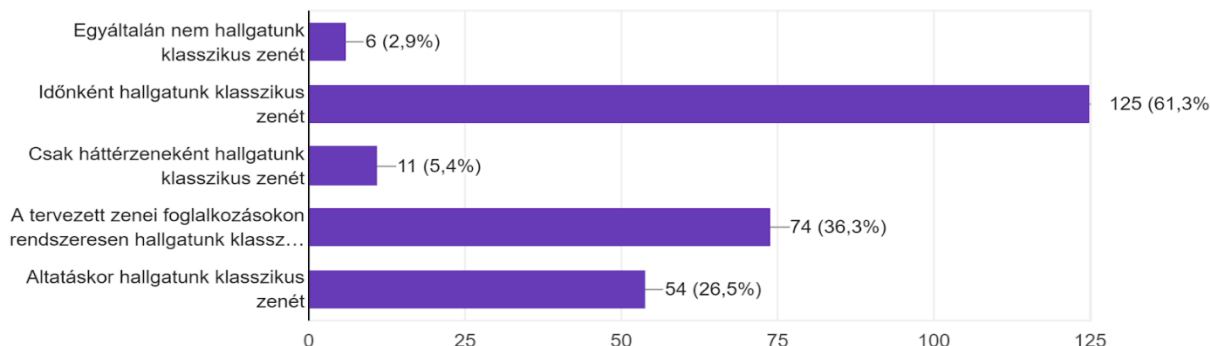
Forrás: Saját szerkesztés

➤ **A klasszikus zene megjelenik-e az óvodai zenei nevelésben és milyen módon?**

Mivel véleményem szerint a klasszikus zene az óvodai zenei nevelésben majdnem ugyanakkora hangsúlyt kellene, hogy kapjon, éppen a klasszikus zenében rejlő potenciál miatt, mely felépítésénél fogva talán a legalkalmasabb eszköz az óvodapedagógus kezében a kreativitás fejlesztésére, külön kérdésben foglalkoztam a hazai óvodák klasszikus zenehallgatási szokásai irányában.

17. A klasszikus zene megjelenik-e az óvodai zenei nevelésben és milyen módon?

204 válasz

4. ábra: A klasszikus zene megjelenik-e az óvodai zenei nevelésben és milyen módon?

Forrás: Google Docs

A témánk szempontjából az az eredmény érdemel külön figyelmet, hogy a válaszadók közül (N=204), csak 74 fő (36,3%) viszi be tervezett zenei foglalkozás keretében a klasszikus zenét az óvodai foglalkozásokra/kezdeményezésekre. Ezt azért tartom fontosnak, mert a kapott adatok tükrében az óvodai ének-zenei nevelés tervezési folyamatában a válaszadók kicsit több mint harmada (36,3%) foglalkozik azzal, hogy a klasszikus zene szervezett, tervezett és tudatos formában kapjon helyet az óvodai ének-zenei nevelésben.

➤ **Ha hallgatnak klasszikus zenét, a zeneművet milyen kritériumok mentén választja ki?**

Tekintve, hogy a klasszikus zene kiválasztását több szempont is indokolhatja, azt több módon is ki lehet választani és beleilleszteni a zenei nevelés anyaga közé, több válasz is megjelölhető volt. A lehetséges kritériumok/válaszok a következők voltak:

Zeneszerző (1), előadó (2), stílus (3), napszak (4), az Ön hangulata (5), a gyermekek hangulata (6), évszakok (7), ünnepkörök (8), óvodai tevékenységi forma (pl. mese, mozgás, kézműves foglalkozás) (9), természeti jelenségek (10), a heti témába való illeszkedés (11), egyéb (12).

Összesen 1016 válasz/jelölés érkezett. Ezeket összevetve az óvodapedagógusok zenei nevelés gyakorlatában a klasszikus zene kiválasztásának esetén kiemelkedő kritérium az évszakok (153 fő, 75%), az ünnepkörök 63 fő, 79,9%), óvodai tevékenységek (133 fő, 65,2%) és a heti témába való illeszkedés (155 fő, 76%).

A második kérdéskör az óvodai ének-zenei nevelés általános gyakorlatát vette nagytó alá. Bizonyítást nyert, hogy a nevelési koncepciók/módszertanok közül **Forrai Katalin módszertana kiugróan magas jelölést kapott, és Kodály Zoltán módszertánával együtt prioritást élvez.** Azonban meg kell jegyezni, hogy a két koncepció közötti különbség eléggé elmosódik, vizsgálódásom során valahogy az az érzés fogalmazódott meg bennem, hogy az eltérések nem igazán világosak a válaszadó óvodapedagógusok körében. Egyéb, alternatív szemléleteket ugyan sokan ismernek (pl. Kokas Klára szemlélete 91,3%), de ezeket nagyon kis mértékben alkalmazzák. **Ez összességében viszont azt a problémát veti fel, hogy az egyetemi képzés során szükséges lenne a módszertani alapok, elméletek és szemléletek oktatásában világosabban és jobban meghatározni az elméleti kereteket, az óvodai ének-zenei nevelésben szóba jöhető módszertani megfontolásokat tágabb látószögbe helyezve nagyobb kitekintést nyújtani a hallgatók számára.**

Kíváncsi voltam arra is, hogy az óvodai nevelés gyakorlatában az ének-zene területe mekkora figyelmet kap, milyen gyakran kerül rá sor, a módszerek és célok és súlypontok tekintetében milyen tendenciák figyelhetők meg. A kapott adatok fényében jellemző módon minden nap, vagy legalább hetente egyszer sor kerül tervezett énekfoglalkozásra az óvodákban. Az alkalmazott módszerek tekintetében olyan csoportosítások voltak megfigyelhetők, melyeket a válaszadók által legfontosabbnak tartott fejlesztési területekre koncentráltak, vagyis a tervezett foglalkozásokra (87 fő), az improvizációra (42 fő), valamint a népi játékok/körjátékok alkalmazására (42 fő).

Azt gondolom, hogy egy adott pedagógiai módszer alkalmazását jelentős mértékben az befolyásolja, hogy milyen célok és súlypontok kerülnek meghatározásra, illetve esetünkben az óvodapedagógusok számára a zenei nevelésben rejlő fejlesztési lehetőségek közül - melyek nagyon széles spektrumon mozognak, - melyeket tartanak igazán fontosnak, és így milyen célok és súlypontok kapnak nagyobb figyelmet a zenei nevelés és fejlesztés során. Éppen ezért a kérdőív vonatkozó kérdésére adott válaszokat hat csoportba osztva részletesen elemeztem, majd a megállapított csoportokon belül további alcsoportokat hoztam létre. Ennek fényében négy fontos eredményt kívánok kiemelni.

Egyrészt a képesség- és készségfejlesztés az egyéb meghatározott és megnevezett nevelési/fejlesztési céloknál messze kiugróbb jelölést kapott. Tehát, megállapítható, hogy az óvodapedagógusok által megfogalmazott legfontosabb cél az óvodai ének-zenei nevelés során a képességek és készségek fejlesztése, tehát az éneklési és ritmus képességek, nagy mennyiségű dal megtanítása, elsősorban a mennyiségre és nem a minőségre helyezve a hangsúlyt.

Másrészt a válaszadók körében százalékarányos jelölésben fontos célként jelent meg a zene és az éneklés szeretetének átadása. Ez véleményem szerint az egyik legfontosabb kiindulópont kellene, hogy legyen, hiszen csak olyan módon lehetünk sikeresek a gyermekek között, ha elérjük, hogy szeressék azt, amit csinálnak.

Harmadrészt különös számomra az az eredmény, hogy a népdal és a népzene átadása mint nevelési cél jóval kevesebb, csak 27,58%. Miért különös ez? Azért, mert a magyar óvodai zenei nevelés, a Kodály Zoltán nyomán Forrai Katalin által lefektetett módszertan, az összes felsőoktatási képzőhelyen és a legtöbb óvodában alkalmazott és használt szöveggyűjtemény a magyar népdalra és gyermekdalra épül! Ezt a paradigmát oktatásunk jelen helyzetében senki sem vonja kétségbe! Természetesen egy paradigmától el lehet térni, meg is lehet azt változtatni, de jelen esetben nem erről van szó. Az eredmények mégis azt tükrözik, hogy noha az óvodákban Forrai Katalin módszertani ajánlása alapján, magyar gyermek- és népdalokra alapuló fejlesztés/nevelés van használatban, ez mégsem élvez nagymértékű prioritást.

Negyedszer a témám és kutatásom szempontjából legfontosabb a kreativitás kérdése és annak fejlesztése nagyon kevés számban, csak 11.33%-ban jelenik meg fejlesztési célként.

A válaszokból lesűrhető következtetések alapján fontosnak tartom, hogy **a felsőoktatásban, - legyen az BA képzés, vagy esetleg továbbképzés - más irányú prioritásokat, mintákat kellene közvetíteni a leendő, vagy a már gyakorló óvodapedagógusok számára.** Az a véleményem, hogy az egyetemes zenei kultúrának a népzene és a klasszikus zene egyaránt fontos része, sőt, számos esetben egyik következett a másikból. Ezért időtállóan gondolom azt a véleményt, hogy minden nép zenei nevelésének saját zenei kincséből kell kiindulnia.

A válaszok alapján tanulságként lesűrhető, hogy az óvodákban időnként, (61.3%), vagy tervezett foglalkozásokon (36.3%) előkerül a klasszikus zene, de kiválasztásánál elsősorban arra helyezik a hangsúlyt, hogy a mindennapi óvodai életbe harmonikusan illeszkedjék, akár témakörök, akár évszakok, ünnepkörök kapcsán.

A klasszikus zene alkalmazása az óvodában természetesen felveti annak a kérdését, hogy milyen módon, milyen eszközök, erőforrások igénybevételével tegyünk ezt. Ragaszkodjunk az eredeti paradigmához, mely **szerint csak az élő zene a megfelelő, vagy éljünk a modern digitalizációs kor lehetőségeivel**, és használjunk „gépi” zenét, vagyis zenei felvételeket az óvodai ének-zenei nevelés során? Azt gondolom, hogy a válasz jelen esetben kettős. Egyrészt úgy vélem és tapasztalom, hogy az élő hangszeres zene bizonyosan az élő, testközeli élmény miatt jobb eszköz a kezünkben. De van egy másik, véleményem szerint ugyanilyen fontos szempont, mégpedig a **minőség** kérdése! Kutatási eredményeim szerint a válaszadó és országos mintát nyújtó óvodapedagógusok 60.3% semmilyen zenei végzettséggel sem rendelkezik, arról nem is beszélve, hogy óvodai környezetben reálisan igen nehezen megoldható az, hogy a pedagógusok akár több szólamban, kamarazenét mutassanak a gyerekeknek.

Természetesen semmilyen szinten sem kívánom csökkenteni az énekszó és esetleg a furulyajáték kiváló alkalmazhatóságát, de a klasszikus zenében, annak fejlesztő mechanizmusában sokkal több lehetőség rejlik, ami az átlagos óvodai környezetben élő zenével nem valósítható meg. Kodály véleménye szerint: „*Maxima debetur, puero reventia*” „*Szentnek kell tartanunk a gyermek érintetlen lelkét: amit abba ültetünk, minden próbát kiálljon!*” (Kodály, 1958:25).” Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a gyermeknek a legjobb is csak éppen elég jó!

Az internet lehetőséget nyújt számunkra, hogy az egyetemes zenetörténet legértékesebb műveit, az elmúlt évtizedek legjobb, legmagasabb minőséget nyújtó zeneművészek felvételei elérhetőek legyenek számunkra. Ennek segítségével eszköz kerül a kezünkbe egy olyan további fejlesztési lehetőség esetében, melyről az óvodai nevelés során jóval kevesebb szó esik. Ez pedig az **ízlés fejlesztésének a kérdése**. Ebben az esetben is lényeges elem a pedagógus értékítélő, értékteremtő és értékközvetítő szerepe. Az esztétikum, az ízlés közvetítésében itt az óvodapedagógus *saját* esztétikai értékrendje tükröződik (Forrai, 1979). Ezért kiemelten fontosnak tartom, hogy a leendő óvodapedagógusok alapos és értékelő zenei tudással, zeneirodalmi ismeretekkel rendelkezzenek, hogy az óvodai munka során a megfelelő és oda illő, magas művészeti és esztétikai értékű zeneműveket és előadókat ki tudják választani. Ezt azért is fontos, mert az óvodai ének-zenei nevelés kapcsán világosan meg kell fogalmazni egy-egy zenei részlet kiválasztásának okát. Alapként tekintek ebben az esetben a fejlett zenei ízlésre. Az alapján keressünk zenét, ami tetszik nekünk, ami számunkra igazán fontos. Azt, amit át akarok adni a gyerekeknek. Ez akkor működik, ha megfelelő bizalmi kapcsolat van a pedagógus és a gyermek között, hiszen ebben az esetben egyrészt jól ismerem az adott gyermeket, tudom, hogy mire fogékony, másrészt a kapcsolat révén egy hullámhosszon vagyok a gyerekekkel, így elfogadja tőlem, amit neki mutatok.

3. Kérdéskör. Az óvodapedagógusok felsőoktatásban szerzett tapasztalatai és az ezekből levonható tanulságok, vélemények, javaslatok

- **Az egyetemi képzés során tanult zenei módszertani ismereteket mennyiben tudja Ön hasznosítani a munkájában?**

A kapott adatok fényében elmondható, hogy a felsőoktatásban végzett óvodapedagógusok nagyjából fele, pontosan 50.3% (103 fő) tudja teljes mértékben hasznosítani mindazokat a módszertani ismereteket, amelyeket tanulmányaik során szereztek. 43.1% (88 fő) csak részben tudja hasznosítani, tudása így kiegészítésre szorul, míg 7.8% (16 fő) kevéssé, valamint 1.5% (3 fő) egyáltalán nem tudja hasznosítani tanulmányi alatt megszerzett ismereteit.

- **Mekkora a koherencia (egységesség, azonosság) a képzés során tanult zenei nevelés módszertana és a mindennapi óvodai zenei nevelés között?**

Fontos kérdés, hogy az óvodai mindennapok ének-zenei nevelésének gyakorlata, valamint a felsőoktatás által közvetített szemlélet és tudás milyen mértékben fedi le egymást. A kapott adatok fényében elmondható, hogy a válaszadók véleménye szerint legnagyobb mértékben (56.9%) csak részben van meg a koherencia. Teljes mértékben 30.4% (60 fő), kis-mértékben 11.8% (24 fő) tarja egységesnek az oktatásban megszerzett tudását a pedagógiai mindennapi valóság gyakorlatával. Ugyanakkor 1.5% (3 fő) véleménye szerint egyáltalán nincs meg a koherencia.

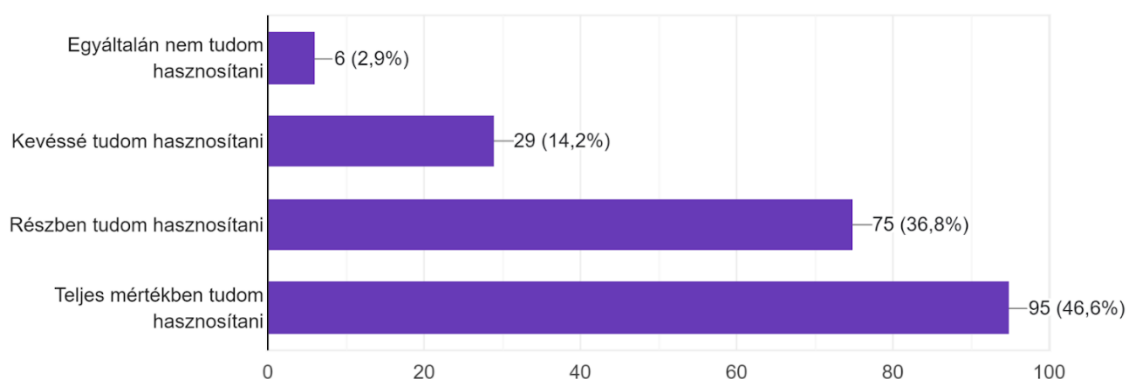
➤ **Milyen hangszert tanult az egyetemi képzés során?**

A kérdőív kitöltése során erre a kérdésre 203 válasz érkezett (N=203). 3 fő azt jelölte meg, hogy nem tanult hangszert egyetemi képzése során. **Ezen kívül mindenki a furulyát jelölte meg**, alt és szoprán furulyát vegyesen. Ezen kívül említettek zongorát (6 fő), gitárt (6 fő), ütős hangszereket (2 fő), tamburát (1 fő). A válaszok szoros egyezést mutatnak az óvodapedagógus-képzésben tevékenykedő, ének-zene oktatással foglalkozó oktatók adatszolgáltatásával, mert **a jelenlegi magyar óvodapedagógus-képzésben is a furulya, - legyen az szoprán, vagy alt - kizárólagos prioritást élvez.** Az egyéb hangszerek oktatása vagy szabadon választható kurzus, vagy egyéni oktatás formájában valósult meg.

➤ **Milyen mértékben tudja az egyetemi képzés során tanult hangszert alkalmazni az óvodai zenei nevelés során?**

Milyen hangszert tanult az egyetemi képzés során és azt milyen mértékben tudja alkalmazni az óvodai zenei nevelés során?

204 válasz

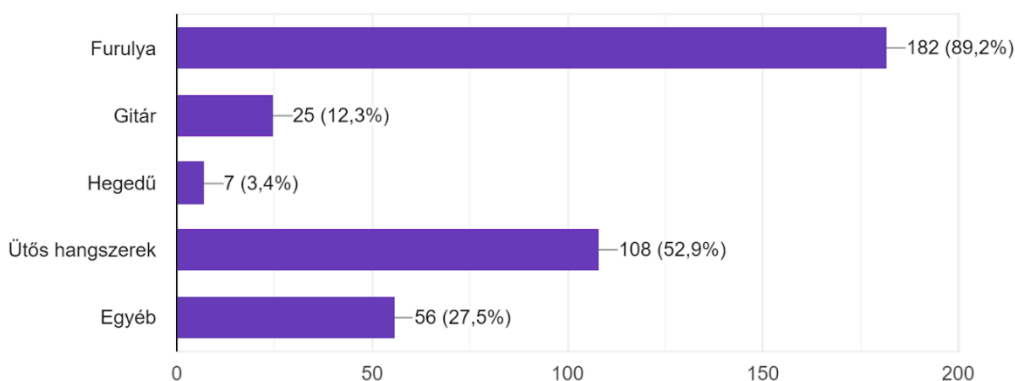
5. ábra: Milyen mértékben tudja egyetemi képzés során tanult hangszert alkalmazni az óvodai zenei nevelés során?

Forrás: Google Docs

➤ **Milyen hangszereket használ Ön az óvodai mindennapokban? Hogyan teszi ezt?**

28. Milyen hangszereket használ Ön az óvodai mindennapokban?Több válasz is lehetséges.

204 válasz

6. ábra: Milyen hangszereket használ Ön az óvodai mindennapokban?

Forrás: Google Docs

Az egyéb kategóriába érkezett 147 válasz. Zongora/szintetizátor: 9 fő. Citera: 7 fő. Ukulele: 3 fő. Tambura: 3 fő. Lira: 2 fő. Saját készítésű hangszerek: 12 fő. Óvodai hangszerek (csengők, triangulum, csörgők, dob, xilofon, metalofon, cintányér): 20 fő. Népi hangszerek: 3 fő. Kalimba: 4 fő. Oboa: 1 fő. Fuvola: 4 fő. Klarinét: 1 fő.

A hangszerek felhasználási módjában 160 válasz érkezett. Egy-egy válaszadó több módját is felsorolta a hangszerek használatának. A válaszok során kiemelkedő a zenehallgatás (47 válasz), az új dal bemutatása, tanítása (33 válasz), a dallamfelismerés (21 válasz), hangszerek kipróbálása, közös zenélés (19 válasz), mesére hívás, ráhangolódás (18 válasz), ének kíséret (15 válasz), valamint a ritmusérzék fejlesztése (10 válasz). A kapott válaszokat a 8. számú táblázat összegezi.

6. táblázat

Hangszerhasználat módjai

zenehallgatás	47
új dal bemutatása, tanítása	33
dalfelismerés, dallamfelismerés	21
hangszerek kipróbálása, közös zenélés	19
mesére hívás, ráhangolódás	18
motiválás	18
ének-kíséret	15
ritmusérzék fejlesztése	10
zenei fogalompárok érzékeltetése	7
mesedramatizálás során	5
altatáshoz	4
figyelem felkeltése	3
hangulatteremtés	3

zenei hallás, képesség fejlesztése	3
zene-mozgás összekapcsolása	3
egyenletes lüktetés	2
zenei ízlés formálása	2
természeti hangok imitálása, utánzása	2
a hangszerek hangjának megfigyelése	2
örömszerzés, élményszerzés	2
meditációs, relaxációs eszköz	2
fegyelmezés	1
figyelem fejlesztése	1
hangszeres játék oktatása	1
zeneterápiás eszköz	1

Forrás: Saját szerkesztés

➤ **Lát-e lehetőségeket abban, hogy hangszer(ek) segítségével fejlessze a zenei kreativitást? Ha igen, milyen módon?**

Mivel ebben az esetben is szabad, szöveges válaszra volt lehetőség, a kérdőív válaszadói azt hangsúlyozták, amit a maguk pedagógusi gyakorlatában a legfontosabb elemnek tartottak. A kérdésre 190 válasz érkezett (N=190). 12 fő nem válaszolt/nem tudja. 23 fő (12.01%) nem lát lehetőséget arra, hogy a zenei kreativitást hangszerek segítségével fejlessze. 167 fő (87.89%) lát lehetőséget arra, hogy a hangszereket - legyenek azok dallamjátzó vagy ritmushangszerek, - a zenei kreativitás fejlesztésében hatékony eszközként alkalmazzák. Ezek közül 159 olyan válasz állt rendelkezésemre, melyben részletesebben kifejtették a hangszerek alkalmazásának módjait, fejlesztésben alkalmazott módszereit. A kérdésre adott nemleges válaszadók közül 19-en írta le részletesebben azt, hogy miért gondolja úgy, hogy a hangszerek nem alkalmazhatók az óvodában a zenei kreativitás fejlesztésének eszközeként.

A válaszokat és az előfordulási gyakoriságot a 12. számú melléklet tartalmazza.

Ha igen, milyen módon?

Legtöbbet előforduló módszerek, alkalmazási területek:

Egyéni és csoportos hangszeres játék, improvizáció. 59 válasz, 31.05%

Zenei alapképzettség elősegítésére. 14 válasz, 7.36%

Hangszerkészítés. 12 válasz, 6.31%

Dallamfelismerés, daltanulás. 11 válasz, 5.78%

Zenehallgatás. 11 válasz, 5.78%

Motivációs eszközként alkalmazva. 10 válasz, 5.26%

Nem látok erre lehetőséget:

Leggyakrabban megfogalmazott okok:

Nem, vagy nagyon kevésbé tudok hangszeren játszani, ezért nincs rá lehetőségem. 7 válasz, 3.68%

Nincsen ötletem, először magamat kellene fejlesztenem. 3 válasz, 1.57%

Az óvoda felszereltsége, anyagi helyzete nem teszi lehetővé. 2 válasz, 1.05%

Ez a típusú fejlesztés nem áll hozzám elég közel ehhez. Nem foglalkozom vele. 2 válasz, 1.05%

A záró kérdések egy nagyon fontos kérdésben segítettek kutatásomat, hiszen vizsgálódásom egyik eredetileg is meghatározott célja az, hogy olyan ajánlásokat fogalmazzak meg a jövőre vonatkozóan, melynek nyomán a kidolgozott újfajta, innovatív óvodai zenei nevelési koncepció, módszertan alternatívaként jelenhet meg az ezt igénylő óvodapedagógusok számá-

ra. Éppen ezért fontosnak vélem, hogy a gyakorló pedagógusok felvetéseit egyenként sorra vegyem, megvizsgálva, hogy azok reálisan beépíthetők-e elképzeléseim, javaslataim közé, vagy éppen ellenkezőleg, a meghatározott értékek, nézetek és fejlesztési irányok közé nem illenek be. Külön szerepelnek a koncepcióba beilleszthető, de a realitás talaján állva nem megvalósítható elképzelések, ötletek, javaslatok.

A válaszokat négy csoportba soroltam: 1. Javaslatok az óvodai zenei- és dalanyagra vonatkozóan. 2. Javaslatok az óvodapedagógus-képzés fejlesztésére vonatkozóan. 3. Javaslatok az óvodai ének-zenei nevelés módszertanára vonatkozóan. 4. Javaslatok az óvodapedagógusok mentalitásával kapcsolatban.

Az *első csoport* meghatározásai során kiemelkedett a „több népzene, népi gyermekjáték”. Ez azt sugallja, hogy noha az alkalmazott módszertan és a „szokásjog” is kiemelt helyen kezeli a népdalokat és gyermekdalokat, ez különböző okok miatt kezd háttérbe szorulni egyes vélemények szerint. Említették még a klasszikus zenét, amit nagyon fontos megállapításnak vélek. Kevés vélemény foglalkozott a könnyűzene kizárásával vagy beengedésével.

Jelen írás nem irányul arra, hogy a klasszikus és a könnyűzene fogalmi körét meghatározza, és a köztük levő különbségeket és azonosságokat felfedje. Gondolatmentemben inkább értékes és kevésbé értékes zene a meghatározó szemlélet. Éppen ezért fontosnak tartom azt, hogy az óvodapedagógusok megfelelő és elmélyült ismeretekkel és kialakult ízléssel rendelkezzenek, hogy el tudják dönteni, mi való az óvodába és mi az, ami nem szolgálja a meghatározott fejlesztési célokat.

A *második csoport* az óvodapedagógus képzéssel kapcsolatos javaslatokat összegezi. Ennek értelmében kiemelkedik a BA képzés szintjének emelésére, valamint a továbbképzések lehetőségének biztosítására vonatkozó javaslatok száma. Ezzel kapcsolatban a későbbiekben vázolt koncepció és javaslat a felsőoktatási képzés struktúrájának újragondolását helyezi előtérbe, más súlypontokat és arányokat meghatározva, ami - reményeim szerint - a megváltozott társadalmi helyzethez jobban igazodó, naprakészebb tudáshoz juttatja a leendő pedagógusokat. Felmerült még a gitároktatás rendszeresítése a felsőoktatásban, ami azokon a képzőhelyeken, ahol német nemzetiségi képzés folyik, teljes mértékben indokolt.

A *harmadik javaslat-csoport* fogalmi körébe érkeztek legnagyobb számban és legszer-teágazóbban javaslatok és ötletek. Ezek közül is kiemelkedő arányban fordul elő két javaslat. A mindennapi ének-zenei nevelés bevezetése és alternatív módszerek beépítése a gyakorlatba. Kutatásom eredményei szerint a válaszadók 45,58%-ban minden nap tartanak ének-zenei kezdeményezést. Vélhetően olyan intézményekben, ahol az óvodai lét szervezése, a vezetés és a kollégák ezt lehetővé teszik; tehát ez nagyban függ az adott intézménytől.

Az alternatív módszerek, koncepciók kapcsán fontosnak tartok megjegyezni néhány érvet. Egyrészt paradigmának tekinthető a Kodály-szemlélet alkalmazása az óvodai ének-zenei nevelés kapcsán. Úgy gondolom, ezt nem szabad megváltoztatni, hiszen értékteremtő ereje az élet és a nevelés számos területén már bizonyított. A szemléletre szorosan ráépül a szintén paradigmának tekinthető Forrai Katalin nevével fémjelzett módszertan is. A nevezett módszertan véleményem szerint alapprogramnak még napjainkban is kiválóan használható.

Ugyanakkor a megalkotása óta eltelt mintegy ötven évben jelentős változások történtek a társadalom minden szegmensében. A családi körülmények, a kulturális fogyasztási szokások eltérnek a hetvenes évek életmódjától. Az informatika igen jelentős mértékben előre tört. Ezért szükség van arra, hogy az óvodákban, és különösen az óvodapedagógus-képzés során *alternatívát* tudjunk nyújtani a leendő pedagógusok számára. Az elmúlt években számos olyan reformpedagógiai irányzat látott napvilágot a zenei nevelés területén, melyek részben, vagy egészben kiválóan beilleszthetők az óvodai mindennapokba. Azt gondolom, hogy a pedagógusok számára módszertani arzenált és módszertani szabadságot kellene biztosítani.

A *negyedik csoport* javaslataiban konkrét ötletek helyett inkább olyan kívánalmakat fogalmaztak meg, melyek a pedagógus attitűddel és a zenei neveléssel kapcsolatos „ideális” óvodapedagógust írják körül.

5. További észrevételek, javaslatok az óvodai zenei nevelés módszerével kapcsolatban.

A kérdésre az alapsokaság (N=204) 50.49%, pontosan 103 fő válaszolt. 55 fő (26.96%) nem töltötte ki, vagy nem adott értékelhető választ. 46 főnek (22.54%) nincs észrevétele a témával kapcsolatban. Így a kérdés és annak megválaszolásával kapcsolatban a felhasználható és elemezhető adatmennyiség 113+46 fő (N=159). A válaszok feldolgozása során mintákat kerestem, olyan egyezéseket, melyek több esetben is megfogalmazódtak. Ezek értelmezéséhez a kapott javaslatokat, véleményeket és nézőpontokat olyan tematikus csoportokba soroltam, melynek segítségével képet kaphatunk arról, mit és miként változtatnának meg akár az óvodai ének-zenei nevelésben, akár az óvodapedagógus-képzésben, akár az alkalmazott módszerek tekintetében. Az összesítéshez négy tematikus csoportot alkottam, de három „javaslat csoport” fogalmazott meg konkrét, a képzési, az óvodai vagy nevelési területtel kapcsolatos javaslatokat. A három „főcsoporton” belül 18 alcsoportot alakítottam ki. Mivel a válaszadók véleményüket szabadon kifejezheték, egy-egy válaszon belül esetenként több javaslat is megfogalmazódott.

Így a feldolgozott válaszok száma: 175 (N=175)

A megállapított tematikus csoportok, alcsoportok és válaszok száma:

Javaslatok az óvodai zenei - és dalanyagra vonatkozóan: 36 javaslat

- Több népzene, népi gyermekjáték: 18
- Több klasszikus zene: 6
- A könnyűzene kizárása: 9
- A könnyűzene beengedése: 3

Javaslatok az óvodapedagógus képzés fejlesztésére vonatkozóan: 22 javaslat

- A felsőoktatási felvételi követelmények szigorítása: 3
- A főiskolai alapképzés szintjének emelése, átfogóbb módszertani ismeretek: 9
- Gitárokztatás a felsőoktatásban: 3
- Több továbbképzés: 7

Javaslatok az óvodai ének-zenei nevelés módszertanára vonatkozóan: 66 javaslat

- A mindennapi ének-zenei nevelés bevezetése: 20
- Több intézményen kívüli foglalkozás: 2
- Hangversenyek látogatása, óvodán belüli hangversenyek meghívott zenészekkel: 9
- Alternatív módszerek beépítése (Orff, Kokas, Színkotta): 15
- A Forrai módszer következetesebb alkalmazása: 3
- A Forrai módszer kisebb mértékű alkalmazása: 7
- A digitalizáció eszközeinek a használata: 2
- Több, színvonalas szakmai anyag és új dalgyűjtemény szükségessége: 2
- Átfogóbb és gyakoribb óvodai hangszerhasználat: 5
- Az óvodán belül „zeneszoba” kialakítása: 1

Javaslatok az óvodapedagógusok mentalitásával kapcsolatban: 19 javaslat

- A zene szeretetének és annak továbbadásának szükségessége: 10
- Az óvodapedagógus pozitív személyiségének és egyéni felkészültségének a fontossága: 9

Nincs javaslata: 46

A válaszok, javaslatok összegzése: Az elemzés során a tényleges javaslatok kapcsán megállapítható, hogy a kérdőívet kitöltő óvodapedagógusok körében az esetleges és kívánatos változtatások leginkább az óvodában alkalmazott ének-zenei nevelés módszertanával kapcsol-

latos meglátások (66 javaslat). Ezt követik az óvodában használatos zenei anyagra és dalanyagra vonatkozó ötletek (36 javaslat). A sort a felsőoktatási képzésfejlesztéssel kapcsolatos javaslatok zárják (22 javaslat).

ÖSSZEFOGLALÁS

Mi lenne tehát a feladatunk?

Véleményem szerint - melyet a kutatás során kapott adatok és a vonatkozó szakirodalmak is alátámasztanak, - a magyar ének-zenei oktatásnak van egy nagyon jó alapja, a paradigmaként elfogadható Kodály módszer. Az óvodai ének-zenei nevelés pedig szinte teljes mértékben a már említett szemléletre alapozó Forrai Katalin neve által fémjelzett módszerre épül. Ugyanakkor a módszer megalkotása óta eltelt 50 évben jelentős változások történtek a társadalom valamennyi szegletében, így az óvodában is. **Ezért azt gondolom, hogy szükséges egyfajta szemléletváltás az óvodai ének-zenei nevelésben és a felsőoktatás gyakorlatában is.** Nem elsősorban módszerbéli, hanem gondolkozásmódbéli váltásra gondolok. Kodály gondolata, hogy a zeneoktatás feladata az lenne, hogy „gyönyörűség” legyen a tanulás és nem „gyötrellem” (Kodály, 1974).

Mind a felsőoktatásban, mind az óvodában rendkívül fontos lenne, hogy a zene oktatása egyéni és csoportos élményeken alapuljon.

Kiderült, hogy a felsőoktatás szereplői és az óvodapedagógusok között nincs, vagy nagyon kevés nyoma van annak, hogy kialakulna egyfajta diskurzus, ami módszertani megújulást, az újabb eredmények ismertetését és azok gyakorlati alkalmazását tenné lehetővé. A felsőoktatásba belépő hallgatók nagyon különböző tudással érkeznek. Sajnos nagy részüknek még a kottaolvasás is problémát okoz, míg kisebb számban olyan hallgatók érkeznek, akik már értékelhetőbb tudással, zenei ismerettel, esetenként kiemelkedő hangszeres tudással lépnek be az egyetem kapuin. **Ezért már BA szinten szükséges lenne a differenciáló megközelítés.**

Valóban nagy szükség van arra, hogy **valamennyi** leendő óvodapedagógus megfelelő és értékelhető zenei ismeretekkel, ének- és hangszeres tudással rendelkezzen, hiszen a szükséges módszertani alapok csak ennek meglétét követően építhetők fel. Ezért az alapozó kurzusok kihagyhatatlanok az oktatás során, ez azonban sok időt vesz el, minimum két félév erre „rámegy”. Ugyanakkor azok a hallgatók, akik már ezen tudás birtokában kezdik meg tanulmányaikat, sokkal nagyobb ütemben tudnának haladni. Ezért már a képzés bemeneténél felmerül a differenciálás kérdése, ki kellene választani azokat a hallgatókat, akik zeneileg magasabb tudásszinttel rendelkeznek, és részükre vagy **zenei specializáció** formájában egy magasabb elvárásokat támaztó képzési formában gondolkodni, vagy ösztönözni őket arra, képességeiket olyan **szabadon választható kurzusokon** fejlesszék, melyek magasabb szintű tudásukra építenek.

Hasznos lenne például olyan kórusok alapítása, melyek az adott hallgatók teljes képzési ideje alatt lehetőséget nyújtanak a közös éneklésre, de a belépő itt is a megelőző tudás. Ez elhatárolandó a felsőoktatás gyakorlatában sok helyen meglévő énekkari kurzusoktól. Saját gyakorlatunkban is van ilyen lehetőség, amit a hallgatók egy, maximum két alkalommal felvesznek, de ezek a minőségi énekkari kultúra ápolására már az említett okok miatt nem alkalmasak. Nem utolsó sorban egy olyan egyetemi énekkar, ami képzett tagokból áll, jól szervezeten és kiszámíthatóan működik, tehát a tagok a képzés befejeztével egymást váltva, de folyamatosan és hosszú időn keresztül tagjai az adott együttesnek, a felsőoktatási intézménynek otthont adó település, város kulturális életének is meghatározó része lehet.

A kóruson kívül aktív zenei műhelyekbe is bele lehet vonni a hallgatókat, ösztönözve őket arra, hogy a zenei/művészeti kurzusok során az önkifejezést, a közös alkotás örömét ta-

pasztalják meg. Ezek a kurzusok valószínűleg nagy népszerűségnek örvendenének, hiszen teljesítésük teljes mértékben az egyéni képességekre és a közös muzsikálásra épülnek, nem kötődve mennyiségi ismeretanyaghoz.

A mai magyar oktatásban különösen az óvodai szinten szinte kizárólag a gyermekdalok és népdalok képezik az zenei anyagot. Ezzel önmagában nincs semmi baj, minden vélemény, kutatás és tapasztalat azt támasztja alá, hogy alapnak jelen pillanatban ennél semmi sem jobb az óvodai ének-zenei nevelésben, hiszen mind a magyarságtudat kialakításában, mind az éneklési és ritmikai, nyelvi képességek fejlesztésében a lehető legjobb eszköz számunkra. Ennek dalanyaga, a megfelelő gyűjtemények és a módszertani megközelítések mindenki számára rendelkezésre állnak. Ugyanakkor szükség lenne arra, hogy a meglévő énekeket, az esetleg hozzájuk tartozó körjátékokat ne csak a már megtanult módon, a módszertani könyvben leírt és előírt módon alkalmazzák a pedagógusok, hanem lehetőséget és megfelelő ismereteket kapjanak azok egyéni, kreatív megközelítésére és alkalmazására. Ennek révén lehetőség nyílik arra is, hogy a képzés során a zenei formák, a dalok és körjátékok bevezetése az óvodai mindennapokba hatékonyabban történjen, maximálisan kihasználva a zenei tevékenységek során megszerzett ismereteket, képességeket és készségeket. Nyilvánvaló pl. a körjátékok közösségépítő, közösségi élményt nyújtó, szociális képességeket erősítő szerepe.

Lényeges elemnek tartom, hogy a **művészeteket komplex egységként kezeljük!** Olyan módon közelítsünk a zenéhez, hogy azt inspirációként felfogva, lehetőségek kapjanak a hallgatók - és később az óvodás korosztály, - hogy a különböző művészeti ágakat (zene, képzőművészet, szabad mozgás, mese/próza) összekapcsolják.

Másik fontos elem véleményem szerint a **klasszikus - vagy** nevezhetjük így: **komolyzene**. A népzene tagadhatatlanul rendkívül fontos része az egyetemes zenei kultúrának, de csak egy bizonyos tartományát fedi le a teljes egésznek. Ha azzal a gondolkodással kezdjük el és gyakoroljuk az ének-zenei nevelést, hogy csak és kizárólag a népzene és a gyermekdal, valamint a hozzájuk gyakran szervesen tartozó körjátékok alkalmasak az óvodai nevelésre, akkor az egyetemes zenei kultúra nagy részétől elzárjuk a gyermekeket.

Természetesen ez felveti a zene közvetítésének gyakorlati módját is. Nyilvánvaló, hogy az élő zene hallgatása közvetlenebb hatást vált ki. Az élményt erősítheti az előadóval/óvodapedagógussal való közvetlen kapcsolat és az azonnali visszajelzés lehetősége. Ugyanakkor vizsgálódásomból kiderült, hogy az óvodapedagógusok *átlagos* képességei ezen a téren korlátozottak, kevesen tudnak magas színvonalon, hangszeren zenélni. Kodály úgy fogalmazott, hogy a gyermeknek a legjobb is csak éppen elég jó (Kodály 1958). Ennek értelmében, gondolatmenetemben, rendkívül fontos a **minőség** kérdése!

Világos, hogy a legtöbb óvodában egyszerűen nincs lehetőség arra, hogy zeneileg és előadói értelemben minőségi zenét vigyünk be az intézményi mindennapokba. Korunk az internet világa is, így lehetőségünk van azt a cél elérésének érdekében alternatív módszerként alkalmazni a zenehallgatáshoz. Ugyanakkor egy zene kiválasztása esetenként gondot okozhat. Milyen megfontolások mentén válasszuk ki a zenét? Kodály véleménye szerint: „*Maxima debetur, puero reventia*” „*Szentnek kell tartanunk a gyermek érintetlen lelkét: amit abba ültetünk, minden próbát kiálljon!*” (Kodály, 1958, 25. old).

Az internet lehetőséget nyújt számunkra, hogy az egyetemes zenetörténet legértékesebb művei, az elmúlt évtizedek legjobb, legmagasabb minőséget nyújtó zeneművészeinek felvételei elérhetőek legyenek számunkra. Ennek segítségével olyan eszköz kerül a kezünkbe egy további fejlesztési lehetőség esetében, melyről az óvodai nevelés során jóval kevesebb szó esik, és ez pedig az **ízlés fejlesztésének a kérdése**. Természetes gondolat számunkra, hogy ugyan a család az első szocializációs közeg, de az óvoda és az óvodapedagógusok szerepe a mintanyújtásban legalább olyan fontos. Tehát ebben az esetben is lényeges elem a pe-

dagógus értékítélő, értékteremtő és értékközvetítő szerepe. Az esztétikum, az ízlés közvetítésében az óvodapedagógus *saját* esztétikai értékrendje tükröződik. Ezért kiemelten fontosnak tartom, hogy az óvodapedagógusok alapos és értékelő zenei tudással, zeneirodalmi ismeretekkel rendelkezzenek, hogy az óvodai munka során a megfelelő és odaillő magas művészeti és esztétikai értékű zeneműveket és előadókat ki tudják választani. **Alapként tekintek ebben az esetben a fejlett zenei ízlésre.** Az alapján keressünk zenét, ami tetszik nekünk, ami számunkra igazán fontos. Azt, amit át akarok adni a gyerekeknek. Ez akkor működik, ha megfelelő bizalmi kapcsolat van a pedagógus és a gyermek között, hiszen ebben az esetben egyrészt jól ismerem az adott gyermeket, tudom, hogy mire fogékony, másrészt a kapcsolat révén egy hullámhosszon vagyok a gyerekekkel, így elfogadja tőlem, amit neki mutatok.

Ugyanakkor hiába rendelkezem fejlett zenei ízléssel, hiába vagyok tisztában a zenei nyelvezettel, ha azt nem tudom az adott korosztályhoz igazítani. Szükséges tehát egy módszertani eszköztár és a különböző megközelítések kreatív alkalmazása, beépítve a mindennapi óvodai életbe. Tehát a képzési modell a **minőség – ízlés – átfogó módszertani eszköztár – kreatív megközelítés** egységében képzelhető el.

Ismert közhely, hogy mindenki tehetséges valamiben, de mindenki másban tehetséges. Ezért egy továbbképzés esetében is felmerül a **differenciálás** fontossága. Természetesen vannak pedagógiai alapelvek, a művészet megközelítésének is vannak alapszabályai, de ezen túlmenően jobban lehetne építeni az adott hallgató egyéni képességeire, tudására. Ezt nagymértékben elősegítené az ellenőrzési és értékelési formák újragondolása. A kurzuslezárást követő számonkérések során gyakrabban alkalmazhatnánk portfóliókészítést. Ezt kiegészíthetné olyan hallgatói önálló munka, melyben egy-egy projekt keretében egy adott tematikus művészeti-pedagógiai feladatot önállóan megterveznek, dokumentálnak, bemutatnak és értékelnek. Ebben az oktató csak tanácsadó, facilitátor szerepet töltene be. Lehetséges feladat például egy zenemű személyre szabott kiválasztása, melyet a hallgató feladatként kap kreatív, projektmunkával való feldolgozásra, ahol a komplex művészeti nevelés szellemében azt a lehető legkülönfélébb módon dolgozzák fel, és teszik érthetővé és élvezhetővé a megadott korosztály számára.

„Az óvónő magasrendű, bonyolult munkájához mégis csak több éves, sokoldalú tanulmány és kiművelt ízlés szükséges. Ahol ilyen akad, csodát tud tenni a kicsinyekkel, zenében is. A gyermek mindent megtanul, ha van, aki tanítani tudja (Kodály, 1958, 42. old)”.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Forrai K. (2009): *Ének az óvodában*. Editio Musica, Budapest
- [2] Kissné Zsámboki R., Patyi G. (2018): *Angyalkertek egykor és ma: Az óvodapedagógus hallgatók metaforáiban megjelenő óvodakép pedagógiatörténeti vonatkozásai és jelenkori sajátossága*. Belovári Anita (szerk.): *Képzés és Gyakorlat*. 16. évf., 4. sz., (pp. 17–28) <https://doi.org/10.17165/TP.2018.4.2>
- [3] *Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok I.* Argumentum Kiadó, Budapest 2007. (pp. 71–74)
- [4] Sándor F. (szerk.) (1964): *Zenei nevelés Magyarországon*. Zenekiadó Vállalat, Budapest
- [5] Szabolcs É. (2001): *Kvalitatív kutatási metodológia a pedagógiában*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest
- [6] Tóth L., Király Z. (2006): Új módszer a kreativitás megállapítására: A Tóth-féle kreativitás becslő skála (TKBS). *Magyar Pedagógia*, 106 (4), pp. 287-311